

*Навуковы кіраўнік – канд. пед. навук, дацэнт А.М.Пацыенка
(Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры)*

СУПРАСЛЬСКІ МАНАСТЫР У БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ

Заснаваны Супрасльскі манастыр быў у 1498 г. у Гарадку-на-Супраслі. А ў 1500 г. па жаданню манахаў ён быў перанесены ніжэй па р. Супрасль ва ўрочышча Сухі Груд пасярод Блудаўскай пушчы. Адрозна ж пачалося будаўніцтва манастыра. У 1501 г. пабудавана драўляная царква Іаана Багаслова (якая згарэла падчас вайны з Расіяй у 1650 г.), а ў 1510 г. – царква-крэпасць у імя Дабравешчання Прасвятога Багародзіцы.

Калі манастыру быў дадзены Статут, ён стаў не толькі адным з буйнейшых цэнтраў беларускай праваслаўнай культуры, але і цэнтрам агульнаславянскага значэння (як сведчаць крыніцы, другім пасля Кіеўскай лаўры). Ён меў сувязі з Кіевам, Слуцкам, Масквой, культурнымі цэнтрамі Сербіі і Балгарыі; у ім фарміраваліся багаслоўска-філасофская, іконаграфічная і архітэктурная школы, склаўся своеасаблівы стыль царкоўных спеваў – супрасльскі распеў. Тут напісаны «Пасланне каталіцкаму Іерарху пра ерась каталіцызму» (1511), «Супрасльскі летапіс», «Валынскі летапіс», «Кіева-Пячэрскі пацярэк» (усе 1519), дзейнічалі залатарская, пераплётная і іншыя майстэрні. Пры ігумене Сергію Кімбару пабудавана царква Уваскрасення Хрыстовага над катакомбамі, трапезная, гмах з манаскімі келлямі, млын, былі выкапаны сажалкі, наладжана гаспадарка ў манастырскіх фальварках.

Пасля пэўнага супраціву манастыр перайшоў ва уніяцтва з падпарадкаваннем ордэну базыльян. Значнасць манастыра была падкрэслена і тым, што з 1722 г. у ім знаходзілася галоўная рэзідэнцыя гэтага уніяцкага ордэна, а таксама і рэзідэнцыя Кіеўскіх (уніяцкіх) мітрапалітаў. З гэтага часу манастыр годна працягвае распачатую справу і становіцца ўжо уніяцкім асяродкам, нават цэнтрам развіцця культуры, мастацтва, асветы, кнігадруку ды наогул духоўнага жыцця краю. Пры манастыры дзейнічала (з перапынкамі і пераўтварэннямі) духоўнае вучылішча, потым пераведзенае ў Гродна. У 1645-52 г. пабудаваны палац архімандрытаў, у 1695-97 – мураваная званіца, якая пасля пажару ў сярэдзіне XVIII ст. была адноўленая як брама-званіца. У 2-й пал. XVIII ст. з'явіліся манаскія келлі, гаспадарчыя пабудовы.

Несумненную культурную каштоўнасць уяўляе царква-крэпасць у імя Дабравешчання Прасвятога Багародзіцы. Будынак праваслаўнага сабора захоўваў пэўныя элементы дойлідства старажытнарускага перыяду, але

яго формы і канструкцыі набылі зусім іншую трактоўку ў стылі беларускай готыкі. Праваслаўная готыка – унікальная асаблівасць беларускай архітэктуры. Нягледзячы на абарончы характар храма, яго архітэктура мела святочны, жыццесцвярджальны і нават вытанчаны выгляд. Значную каштоўнасць уяўляюць і фрэскі храма. Нельга не згадаць і Супрасльскі абраз, вядомы як Супрасльская Адзігітрыя, які стаў адной з найбольш вядомых хрысціянскіх святынь Беларусі і Польшчы, ушанаваных і праваслаўнай, і грэка-каталіцкай царквою як цудатворны. Шырокую вядомасць атрымала і манастырская бібліятэка, у якой захоўваліся сотні каштоўных рукапісных і старадрукаваных кніг. Яна стала адной з буйнейшых бібліятэк ВКЛ, кнігі з якой выдаваліся для чытання і царкоўным, і свецкім асобам. У XVIII ст. манастыр значна папоўніў бібліятэку пераважна за кошт кніг, у т.л. надрукаваных у Супрасльскай друкарні, якая мела манапольнае права выпускаць і распаўсюджваць некаторыя выданні для уніяцкай царквы. Сам Супрасль заставаўся адзіным месцам, дзе выдаваліся кнігі на беларускай мове.

У 1842 г. маёмасць манастыра была канфіскавана і перададзена праваслаўнай царкве. Бібліятэка развозілася па розных зборах. Цудатворны абраз знік падчас першай сусветнай вайны. Фрэскі значна пашкоджаны ў XIX ст. У час вызвалення Заходняй Беларусі ў 1939 г. храмы і будынкі манастыра былі моцна зруйнаваны. У час адступлення нямецкія войскі 28 ліпеня 1944 г. узарвалі Дабравешчанскую царкву і спалілі манастырскія будынкі разам са славутай бібліятэкай. Кавалкі сцен і слупоў з рэшткамі фрэсак у 1945–1946 польскія рэстаўратары зафіксавалі і адрэстаўравалі, перадаўшы іх на захаванне ў Беластоцкі краязнаўчы музей. У 1999 г. завяршылася праца па адбудове Дабравешчанскай царквы, вядуцца работы па аднаўленню яе інтэр'ера. Мяркуецца ўзнавіць і бібліятэку, зрабіць Супрасль адным з сусветных цэнтраў славянскай праваслаўнай кніжнай культуры. Распрацаваная Міжнародная даследчая праграма «Гісторыя кніжнай культуры Падляшша». Ужо сёння да цудатворнага абраза ідуць паломніцтвы, а ў Супраслі ладзяцца міжнародныя навуковыя канферэнцыі і семінары. Таму будучыня ў манастыра ёсць. Але заснаваная яна на памяці пра мінулае.

Спіс літаратуры

1. Белоруссия и Литва: Исторические судьбы Северо-Западного края. – СПб., 1890. – XXI + 376 + 183 с.
2. Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыкл. давед. – Мінск, 2001. – 368 с.
3. Шчкакацін М. Нарысы з гісторыі беларускага мастацтва. – Мінск, 1993. – 336 с.
4. Цавинская Л.Л. Литературная культура белорусов Подляшья XV–XIX вв. – Минск, 1998. – 175 с.